

Motion till riksdagen 2005/06:Ju378

av **Lars Ohly m.fl. (v)**

Mäns våld mot kvinnor

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	Mäns våld mot kvinnor	3
5	Utveckla mätmetoder för kostnaderna av mäns våld.....	5
6	Kvinnojourerna	6
7	Män som slår	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en utredning för att utveckla och genomföra en nationell kostnadsberäkning på mäns våld mot kvinnor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att länsstyrelserna bör få ett skärpt tillsynsansvar inom området mäns våld mot kvinnor.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en utredning bör tillsättas som ser över hur en särskild tillsynsfunktion avseende mäns våld mot kvinnor kan inrättas på länsstyrelserna.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett handlingsprogram för hur staten långsiktigt skall ta sitt finansiella ansvar för kvinnojourernas arbete.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att staten bör ta ansvar för att det inrättas resursjourer som har kompetens att ta emot missbrukande och psykiskt sjuka kvinnor.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett handlings- och åtgärdsprogram som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar.

¹ Yrkandena 2–5 hänvisade till SoU.

3 Inledning

Kvinnors liv begränsas av den rådande könsmaktsordningen på en mängd olika plan. Mäns våld mot kvinnor, eller begreppet sexualiserat våld, tar avstamp i maktjämligheten mellan könen och dess uttryck existerar och återskapas överallt i vårt samhälle. Att använda begreppet sexualiserat våld (som inbegriper olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som t.ex. miss-handel, våldtäkt, sexuella övergrepp, trakasserier etc.) är att ta ställning för en förståelse av våldet som en del i en patriarkal samhällsstruktur, och att det måste studeras med fokus på maktförhållanden mellan könen. Arbetet för att stoppa det sexualiserade våldet måste ske utifrån insikten att det handlar om makt, kontroll och en rådande struktur där män är överordnade och kvinnor underordnade. Maktrelationen mellan kvinnor och män är den samhälleliga "ram" i vilken övergrepp mot kvinnor utförs. En våldsförståelse med utgångspunkt i könsmaktsordningen särskiljer inte våldsutövande män eller våldsutsatta kvinnor som avvikande, alltså delar inte upp samhället i Vi (icke våldsutsatta eller icke våldsamma, "vi Normala") eller De (våldsutövande eller våldsoffer, "de Onormala"), och försöker inte hitta orsaker till våldet i främmande eller individuella avvikelser. Med en könsmaktsförståelse av våldet riktas fokus i stället på allas ansvar att ifrågasätta, utmana och bryta de strukturer och de föreställningar som grundar sig på mäns makt och kontroll över kvinnor. Det bryter med tidigare synsätt att våldet beror på social utsatthet, "integrationsproblem", alkohol eller psykisk sjukdom.

Det är viktigt att poängtera att en könsmaktsförståelse av våldet inte utesluter mäns våld mot män eller våld inom samkönade relationer. Även detta våld är relaterat till föreställningar om kön, sexualitet och makt i samhället.

4 Mäns våld mot kvinnor

Den första omfångsundersökningen om mäns våld mot kvinnor i Sverige publicerades i maj 2001 under titeln Slagen Dam. Undersökningen ger en bild av hur omfattande mäns våld mot kvinnor är och synliggör de flytande gränserna mellan hot, våld och sexuella övergrepp. Den bryter föreställningen om att det finns skarpa gränser mellan olika typer av våld och där t.ex. fysiskt våld klassas som värre än hot om våld i en hierarkisk ordning. Undersökningen Slagen Dam, som grundar sig på en könsmaktsförståelse av våldet, visar bl.a. att 30 % av alla kvinnor har erfarenheter av våld före 15 års ålder. Efter sin 15-årsdag har 25 %, eller var fjärde kvinna, upplevt fysiskt våld från någon man. 56 % av alla kvinnor har trakasserats sexuellt. Var tredje kvinna, 34 %, har åtminstone en gång efter sin 15-årsdag utsatts för sexuellt våld av en man. Totalt sett har 46 %, alltså nästan hälften av alla svenska kvinnor, erfarenheter av våld från en man efter sin 15-årsdag.

Detta innebär att våld mot kvinnor är en utbredd, frekvent och aktuell förekomst. Det motsäger bilden att det är ett fåtal män som utövar våld mot kvinnor. De åtgärder som vidtas för att stoppa våldet måste, för att vara

Fel! Okänt namn på

framgångsrika, grundas i en ny förståelse där kunskaper om våldets plats i kvinnors och mäns liv sätts i förbindelse med kvinnors och mäns vardag. (Slagen Dam, 2001).

Mäns våld mot kvinnor är alltså inte en marginell företeelse som handlar om individuella problem utan det är ett allvarligt samhällsproblem som berör många människors liv och vardag. Framför allt är det en upplevd verklighet för många kvinnor (och barn). Anmälningarna av mäns våld mot kvinnor har ökat med 20 % de senaste tio åren. Ökningen beror både på att fler anmäler men också på att våldet har ökat uppger Brottsförebyggande rådet (Brå). Kriminalstatistiken visar att i majoriteten av fallen är de utsatta kvinnorna bekanta med eller har en nära relation med männen som slår, hotar och dödar. Nästan alla fall av mäns våld mot kvinnor sker i en privat sfär, ofta inom hemmets fyra väggar.

Uppgifter från Brå visar att förra året, år 2004, anmäldes närmare 23 000 fall av kvinnomisshandel, 2 068 fall av grov kvinnofridskränkning, 17 935 fall av olaga hot mot kvinnor över 18 år, 15 381 fall av ofredande mot kvinnor över 18 år, 3 752 fall av överträdelse av besöksförbud, 169 fall av försök till mord eller dråp mot kvinnor och 69 fall av dödligt våld mot kvinnor. Samma år anmäldes dessutom 2 631 våldtäkter, 2 009 fall av sexuellt tvång och 4 313 fall av sexuellt ofredande.

Med den här skrämmande statistiken kan vi också säga att i Sverige år 2004 gjorde män drygt 3 mordförsök samt dödade 1,4 kvinnor i veckan. Vidare misshandlade män drygt 63 kvinnor per dag, nästan 6 kvinnor per dag råkade ut för grov kvinnofridskränkning och män överträdde besöksförbud 10 gånger om dagen. 49 kvinnor om dagen blev utsatta för olaga hot och män ofredade 42 kvinnor per dag. Dessutom våldtog män minst 7 kvinnor per dag, 5,5 kvinnor om dagen utsattes för sexuellt tvång och 12 kvinnor om dagen ofredades sexuellt av män.

Det här är oerhört skrämmande siffror men som om det inte vore nog vet vi dessutom att mörkertalet är stort. Brottsförebyggande rådet (Brå) uppskattar att endast 20–25 % av allt våld mot kvinnor anmäls till polisen. Kvinnojournerna räknar med ungefär samma mörkertal och menar att om t.ex. antalet anmälda våldtäkter multipliceras med 3 eller 4 kommer siffrorna närmare verkligheten. Utgår vi från detta kan vi räkna med att det i Sverige i dag misshandlas närmare 10 kvinnor i timmen och våldtas en kvinna i timmen!

I förlängningen påverkar det här alla kvinnors liv och handlingsutrymme. Resultatet blir ett samhällsklimat där rädslan för våld begränsar kvinnors handlings- och livsutrymme, även utanför de situationer där övergreppen faktiskt sker och oavsett om man blir utsatt för faktiskt våld eller inte. Undersökningar visar att reellt och upplevt hot om våld påverkar handlingsstrategier för alla kvinnor, dvs. att kvinnor, oavsett om man känner konkret rädsla eller inte, agerar utifrån en förståelse av en våldsnärvaro. Kvinnor lär sig olika strategier för att på olika sätt hantera rädsla och fruktan för övergrepp – den s.k. vardagsrädslan. På så sätt blir mäns våld en del av alla kvinnors vardag. När kvinnor i vårt samhälle tvingas leva med ett underliggande hot mot sin kroppsliga integritet och självbestämmanderätt blir det sexualiserade våldet

ytterst en fråga om demokrati och grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

5 Utveckla mätmetoder för kostnaderna av mäns våld

Kvinnors utsatthet för mäns våld, vare sig det är misshandel, sexuella trakasserier, våldtäkt eller incest är ett samhällsproblem som inte bara har konsekvenser på ett socialt plan utan även ger stora ekonomiska konsekvenser. Kostnader för det könsrelaterade våldet har både direkta och indirekta variabler. Det handlar om direkta vårdkostnader för utsatta kvinnor och barn, kostnader för rättsprocesser och kriminalvård, jourverksamhet och andra kostnader för att ge kvinnor och barn skydd, men också bortfall i arbetstid och begränsande av kvinnors deltagande i samhället.

I Finland har man försökt beräkna den direkta kostnaden för mäns våld mot kvinnor (Piispa & Heiskanen, 2001). Studien bygger bara på data över dem som har sökt offentlig hjälp, vilket är en minoritet av alla våldsutsatta kvinnor, och därför är resultatet med all säkerhet missvisande. Men det är en mycket intressant, välgjord studie och ett viktigt första försök att kartlägga samhällskostnaderna till följd av mäns våld mot kvinnor. Den finska studien visar att år 1998 uppgick de direkta kostnaderna till 252,5 miljoner finska mark (ungefär 42,5 miljoner euro i dåtidens penningvärde). Kostnaderna omfattar t.ex. sjukhusvistelse, medicinsk vård, skyddat boende, rättegång etc. När man i Kanada har räknat på direkta kostnader av mäns våld mot kvinnor uppgick dessa till 900 miljoner USD per år. I USA beräknas den våldsrelaterade frånvarofrekvensen på arbetet och ökade hälsokostnaden för arbetsgivarna till ca 4 miljarder USD per år. Liknande kostnadsberäkningar har även gjorts i Storbritannien, Nederländerna och Tyskland.

Vänsterpartiet anser att Sverige, som föregångsland i arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor, bör agera också i dessa frågor. Att mäns våld mot kvinnor tar stora ekonomiska resurser i anspråk är tydligt. Vad som behövs är en prislapp på problemet. Vi anser att det behövs en allomfattande analys av vilka faktorer som påverkas av mäns våld och en beräkning på vad det kostar samhället. Utöver de individuella kostnaderna i form av själsliga sår, begränsat livsutrymme, sjukskrivning etc. är det viktigt att se hur mycket mäns våld faktiskt kostar samhället, en onödig summa som i stället skulle kunna satsas på en höjning av kvinnors löner, bättre sjuk- och hälsovård, bättre skolor och arbetsmiljö etc. För att få en heltäckande bild av mäns våld mot kvinnor och dess ekonomiska konsekvenser bör en utredning tillsättas för att utveckla en vetenskaplig metod för och genomföra en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor och barn. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

6 Kvinnojourerna

Frihet från sexualiserat våld är en mänsklig rättighet som i dag finns stadfäst i internationella konventioner och handlingsplaner. År 1979 antog FN:s generalförsamling konventionen om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor (Cedaw). Den behandlar frågor som rör kvinnors rättigheter och syftar till att garantera kvinnor utövande och åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Konventionen visar att all diskriminering på grund av kön inte handlar om relationen mellan individer utan stadfäster att det är statens ansvar och en samhällelig struktur som måste förändras genom övergripande åtgärder. Artikel 2 i konventionen utpekar konventionsstaternas skyldighet att vidta åtgärder mot all diskriminering av kvinnor. På den internationella dagen för avskaffande av våld mot kvinnor, den 25 november 2003, var generalsekreterare Kofi Annans budskap: ”Könsrelaterat våld är kanske den mest avskyvärda kränkningen av de mänskliga rättigheterna. Så länge det fortsätter kan vi inte hävda att vi gör några riktiga framsteg mot jämlikhet, utveckling och fred.”

I Sverige, liksom i resten av världen, är mäns våld mot kvinnor ett gigantiskt problem. 2004 års statistik över mäns våld mot kvinnor från Brottsförebyggande rådet har redovisats ovan. Trots det behandlas frågan om mäns våld mot kvinnor ofta med en provocerande likgiltighet. Frivilliga eldsjälur, organiserade i landets ideella kvinno- och tjejjourer, förväntas bära ansvaret. Kvinnojourerna, och även på senare tid tjejjourerna, står i stor utsträckning för de praktiska stödinsatserna till utsatta flickor, kvinnor och barn. Genom kvinnors ideella frivilligarbete i jourerna (det är ytterst få jourer som har råd att anställa personal) hjälper de staten att spara mycket pengar. De gör enorma insatser för samhället och är en fristad för tusentals flickor, kvinnor och barn. I Sverige finns en kvinno- eller tjejjour i hälften av landets kommuner. Riksorganisationen för kvinnojourerna i Sverige (Roks) har ca 130 medlemsjourer och runt 35 tjejjourer. Förra året (2004) var Roks medlemsjourer i kontakt med nästan 64 000 kvinnor och tjejer via telefon, e-post och brev. De genomförde stödåtgärder för mer än 76 000 kvinnor och tjejer. Minst 2 500 kvinnor och barn erbjöds skyddat boende, på grund av platsbrist hänvisades över 9 000 kvinnor och barn till andra jourer eller myndigheter. Sveriges kvinnojourers riksorganisation (SKR) har ca 30 kvinnojourer. De hade kontakt med över 12 000 kvinnor via telefon, e-post och brev. De erbjöd 328 kvinnor och 282 barn skyddat boende. Utöver Roks och SKR finns det kvinno- och tjejjourer som inte är medlemmar i någon riksorganisation. I dag finns det ungefär 150 jourer i 289 kommuner.

Jourernas styrka ligger i att de är skapade av kvinnor och för kvinnor och deras behov. Det är en frizon där ingen ifrågasätter kvinnors och barns upplevelser av våld. Som fristående instans kan de på bästa sätt tillvarata kvinnors och barns intressen och behov. Tjej- och kvinnojourerna spelar också en central roll när det gäller att synliggöra och beskriva mäns våld mot kvinnor, de sprider kunskap om mäns våld mot kvinnor och dess mekanismer och konsekvenser, de hjälper samhället att utveckla metoder för att hjälpa och stödja kvinnor och barn som utsätts för misshandel och andra övergrepp.

Fel! Okänt namn på

Trots jourernas erfarenheter och kunskaper om mäns våld mot kvinnor har de fortfarande inte en självklar status och existerar under osäkra förhållanden. Detta är en paradox då företrädare för polis, socialtjänst och sjukvård själva anser att den lokala kvinnojouren ger ett mer heltäckande stöd till utsatta kvinnor än vad de själva kan erbjuda. I de kommuner där kvinnojouren finns har de i många fall en otillräcklig finansiering och får tävla om kommunens bidrag med övriga organisationer – som om det vore fråga om en fritidssysselsättning! I flera kommuner skärs bidragen ned och i några stänger man helt enkelt igen. I en del fall tar man hjälp av jourer i grannkommuner utan att ge dessa ekonomisk kompensation. Bristen på finansiering och ansvarstagande från kommunerna resulterar i att kvinnojournernas verksamhet begränsas. Situationen för kvinnor som behöver skydd, akut hjälp, stöd och råd är på flera håll helt ohållbar. Dessutom saknas möjligheter för kvinnor som inte talar svenska att få adekvat stöd och hjälp i hela landet. Bara Stockholm och Göteborg har jourer med invandrade kvinnor som målgrupp. Några kvinnojouren ger möjlighet till stödkontakt för blinda och döva kvinnor, men få jourer har handikappanpassade lägenheter vilket gör funktionshindrade kvinnor, liksom äldre kvinnor, extra utsatta. Våldsutsatta kvinnor som missbrukar och/eller är psykiskt sjuka kommer också i kläm. Lesbiska kvinnor känner sig inte alltid välkomna till kvinnojournerna, och det kan vara svårt att erbjuda trygghet om man inte tänker på att ”väninnan” som kommer till jouren egentligen är förövaren.

Det är en självklarhet att samhället har ett grundläggande ansvar för brottsoffer, och det patriarkala våldet skall självklart brytas, stävjas och bekämpas på flera nivåer. I dag bygger kvinno- och tjejjourernas lokala verksamhet på kommunernas godtycke. Vi menar att kommunerna, enligt 8 a § sociallagen, bör ta sitt ansvar för att tillgodose kompetent stöd till samtliga våldsutsatta kvinnor som söker hjälp. Utredningen om kvinnofridsuppdragen, *Slag i luften* (SOU 2004:121), konstaterar att kommunernas socialtjänster ofta lämnar över hela ansvaret på kvinnojouren. Utredningen uppmärksammar också att flertalet kommuner saknar handlingsplaner, rutiner och riktlinjer för att bemöta våldsutsatta kvinnor. Mäns våld mot kvinnor betraktas många gånger inte ens som en politisk fråga. Länsstyrelsernas granskningar av kommunernas arbete på området – hur handlingsplaner används, om fortbildning bedrivs och hur stora resurser som avsätts för arbetet – visar att området mäns våld mot kvinnor är eftersatt. I enlighet med utredningen anser Vänsterpartiet att länsstyrelserna bör öka sina insatser, verka för en ökad regional samverkan, göra mer ingående granskningar av kommunerna och mer frekvent rapportera till regeringen.

Länsstyrelsernas verksamhetsuppföljning, återrapporteringskrav och tillsynsansvar över kommunernas arbete på området mäns våld mot kvinnor bör skärpas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Dessutom kan det behövas en särskild tillsynsfunktion på länsstyrelserna som har det övergripande ansvaret på området. Denna kan t.ex. vara kopplad till jämställdhetsexperterna eller socialkonsulenterna. Regeringen bör utreda och återkomma med hur en tillsynsfunktion på bästa sätt kan inrättas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Vänsterpartiet anser att staten har det yttersta ansvaret när det gäller våld, både i organiserad och oorganiserad form. Det patriarkala våldet grundas på en samhälllig struktur och måste rimligtvis förändras genom övergripande statliga åtgärder. Vi framhåller FN:s kvinnokonvention (Cedaw) som stadfäster att det är statens ansvar och skyldighet att vidta åtgärder mot all diskriminering av kvinnor. Staten har det övergripande ansvaret att stötta lokala kvinnojourer och se till att de kan fortsätta sin verksamhet. Vi anser att det självklara är att staten tar det övergripande finansiella ansvaret för arbetet med konsekvenserna av mäns våld mot kvinnor. Vi föreslår att regeringen återkommer med ett handlingsprogram för hur staten ska ta sitt långsiktiga ansvar för kvinnojourernas arbete. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi föreslår parallellt med detta att staten bör ta ett särskilt ansvar för de mest utsatta kvinnorna. Regeringen bör återkomma med ett handlingsprogram för inrättande av resursjourer som har kompetens att ta emot missbrukande och psykiskt sjuka kvinnor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Män som slår

Behandlingsprogram för män som slår sina partner finns t.ex. i Storbritannien, Kanada, USA och Norge. I Sverige provas för närvarande inom kriminalvården ett behandlingsprogram för partnermisshandlare. Man använder sig av programmet Idap (Integrated domestic abuse programme) som bygger på kognitiv beteendeterapi där männen ska lära sig att se sitt våld, se hur det påverkar sina partner och eventuellt sina barn, de ska lära sig att ta ansvar för våldet och hitta alternativa handlingsätt. I dag finns i Stockholm, Göteborg, Malmö och Borås, och under hösten 2005 startas programmen på cirka tre nya orter. Någon utvärdering finns ännu inte.

Programmet Våld i nära relationer (Vin) prövades på tre anstalter under 2003 och bygger på ett hot- och riskbedömningsinstrument där syftet är att, under pågående behandlingstid, garantera säkerheten för kvinnor. Relationer och samlevnad (Ros) är ett behandlingsprogram för sexualbrott och har provats vid specialanstalterna för sexualbrottslingar. Dokumentationen är tyvärr bristfällig och inga utvärderingar har gjorts. Utredningen Slag i luften (SOU 2004:121) menar att kriminalvårdens uppdelning i separata program (Vin och Ros) för misshandel respektive sexualbrott vittnar om en kunskapsbrist på området mäns våld mot kvinnor och att en könsmaktsförståelse av våldet helt har lämnats åt sidan.

På Centrum för våldsprevention vid Karolinska Institutet i Stockholm menar man att en del av behandlingsforskningen och behandlingar av partnermisshandlare letar efter adhd, alkoholmissbruk och annat för att diagnostisera männen som slår. Man försöker anpassa behandlingen efter individuella avvikelser. Detta görs samtidigt som man vet att en stor del av våldet utövas av vanliga, välfungerande män som dock är underrepresenterade i fängelsemil-

jöer. Men den modell som används mest och som är mest framgångsrik, vid en internationell utblick, är den kognitiva beteendeterapin där könsroller, kvinnoosyn, jämställdhet och maktförhållanden står i centrum. Och där fokus är att män som slår ska erkänna, förstå och ta ansvar för sitt beteende.

Att hjälpa män som slår är en viktig del i arbetet med att stoppa det samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor innebär. Det kan givetvis ses som en förebyggande åtgärd och en del i arbetet med att skydda utsatta kvinnor och barn. En grundläggande frågeställning är hur villkoren för behandlingen ska se ut. I dag finns programmen inom kriminalvården men det är bara en liten del av alla män som misshandlar som döms. De allra flesta män kommer inte i närheten av vare sig behandling eller hjälp. Ytterligare ett problem är möjligheterna till att säkerställa effekterna av behandlingarna. Förbättrar programmen situationen för utsatta kvinnor och barn?

Vänsterpartiet betonar att all hjälp, alla verksamheter och behandlingsprogram riktade till män som slår måste, i linje med regeringens jämställdhetspolitik, vara baserat på en könsmaktsförståelse av våldet. På samma sätt måste utvärderingar som görs av behandlingarna ta könsmaktsperspektivet i beaktande. Mot den bakgrunden måste pågående verksamheter utvärderas. Vidare måste regeringen ta ansvar för att det stöd och den behandling som erbjuds från samhällets sida är kvalitetssäkrad. Riksdagen bör därför begära att regeringen återkommer med ett handlings- och åtgärdsprogram som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 28 september 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özurküt (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)